

УДК 378.035:796]-047.22

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-6(344)-2-134-140

Шехавцов Михайло Олексійович,

викладач кафедри олімпійського та професійного спорту

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Старобільськ, Україна.

shekhavtsov1976@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7691-9564>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Основна мета сучасної освіти – відповідність актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави, підготовка різнобічно розвиненої особистості громадянина своєї країни, здатної до соціальної адаптації в суспільстві, трудової діяльності, самоосвіти та самовдосконалення. Вільно і широко мислячий, який прогнозує результати своєї діяльності і відповідно до цього грамотно моделює освітній процес майбутній викладач є гарантом досягнення поставлених цілей. Саме тому в даний час різко підвищився попит на висококваліфікованих, творчо мислячих педагогів, здатних виховувати гармонійно розвинену і конкурентоспроможну особистість в сучасному, динамічно мінливому світі. Вирішити таку задачу під силу тільки посправжньому компетентним педагогам, тобто таким, які здатні вільно і нестандартно мислити, приймати впевнені рішення в будь-якій проблемній ситуації, грамотно вирішувати поставлені перед ними педагогічні завдання, бути здатними до постійного професійно-особистісного самовдосконалення.

Таким чином, актуальною проблемою є формування професійної компетентності майбутнього викладача фізичного виховання, під якою розуміється сукупність професійних і особистісних якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності.

Особливу значущість професійна компетентність набуває в зв'язку з тим, що система вищої освіти в даний час характеризується значними інноваційними перетвореннями. В умовах, що склалися майбутній викладач фізичного виховання, щоб бути успішним і затребуваним, повинен бути готовим до будь-яких змін, вміти швидко і ефективно адаптуватися до нових умов, проявляти прагнення бути професіоналом, постійно оновлювати свої знання і вміння, прагнути до саморозвитку, проявляти толерантність до невизначеності, бути готовим до ризику, тобто бути професійно компетентним.

Однак, як показує соціальна практика, ці характеристики формуються далеко не у всіх педагогів. Навпаки, значна їх частина зазнає

великих труднощів при адаптації в стрімко змінюються соціальних, економічних, професійних умовах, і тоді відсутність професійної компетентності може стати причиною серйозних соціально-психологічних проблем особистості – від внутрішньої незадоволеності до соціальної конфронтації і агресії. Успішність розвитку інноваційної освіти в свою чергу багато в чому визначається готовністю професійних кадрів, які працюють в сфері освіти, до роботи в інноваційному режимі, до гнучкого, оперативному реагуванню у своїй професійній діяльності на постійно мінливі потреби суспільства і особистості. Тому розвиток професійної компетентності педагогів стає одним з найважливіших умов реформування української освіти.

З огляду на вищевикладене, актуальність обраної теми дослідження «Формування професійної компетентності майбутнього викладача фізичного виховання» – не викликає сумнівів.

Мета статті полягає в тому, щоб розглянути і проаналізувати формування професійної компетентності майбутнього викладача фізичного виховання.

Методологічною основою роботи послужили науково-дослідницькі праці українських вчених: С. Хоменко, В. Черняков, Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Нессен, І. Іваній та інші.

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури дає нам підстави стверджувати, що більшість науковців (В. Введенський, Р. Гуревич, Л. Мітіна, С. Молчанов, С. Пільова, В. Синенко, К. Шапошников) вважають, що професійна компетентність педагога – це сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, а також його особистісних якостей.

В. Пелагейченко, враховуючи думку О. Маркової, вважає, що професійно компетентний педагог це той, який успішно розв'язує завдання навчання й виховання, готує для суспільства випускника з бажаними психологічними якостями; задоволений професією; досягає бажаних результатів у розвитку особистості учнів; має й усвідомлює перспективу свого професійного розвитку; відкритий для постійного професійного навчання; збагачує досвід професії завдяки особистому творчому внеску; соціально активний у суспільстві; відданий педагогічній професії, прагне підтримувати навіть у складних умовах її честь і гідність, професійну етику; готовий до якісної та кількісної оцінки своєї праці, уміє сам це робити (Пелагейченко, 2009, с. 56).

На думку С. Іванової, професійна компетентність – це здатність фахівця від моменту початку своєї професійної діяльності на рівні визначеного державою певного стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективною професійною діяльністю та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, вміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації (Іванова, 2008, с. 110).

Отже, проаналізувавши літературу, присвячену дослідженню проблеми професійної компетентності педагога, ми зробили висновок, що професійна компетентність майбутнього викладача фізичного виховання – це складний комплекс, який включає професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності, а також цілий ряд професійно важливих особистісних якостей таких як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії та ін.

У більш вузькому розумінні, під професійною компетентністю розуміється визначена кількість і якість знань, умінь і навичок, у яких суб'єкт має пізнання, досвід, сукупність яких відбиває соціально-професійний статус і професійну кваліфікацію, а також якісні особистісні, індивідуальні особливості (здатності) або якості, що забезпечують можливість реалізації цієї професійної діяльності (Життєва компетентність особистості, 2003, с. 520).

Це визначення в повній мірі стосується і фахівця фізичного виховання, який підготовлений теоретично та опираючись на набутий особистий практичний досвід, контролює і направляє дію фізичного навантаження на організм учнів. Контроль та регулювання фізичного навантаження – необхідна умова процесу фізичного виховання так, як його дія є головним фактором фізичного розвитку і формування резервів здоров'я. До того ж неправильно застосоване фізичне навантаження може призвести до зворотних наслідків та нанести значну шкоду здоров'ю. Тому справедливо вважається, що особистий досвід у фізичній підготовці є важливим елементом базових професійних компетентностей майбутнього викладача фізичного виховання (Закон України «Про фізичну культуру і спорт», 1994, с. 364–377; Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні, 2001, с. 464).

С. Хоменко визначив його компетентність як «сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості і готовності його, як суб'єкта педагогічного впливу, структурувати наукові та практичні знання з метою ефективної організації тренувального процесу спортивного колективу для успішного вирішення поставлених завдань» (Хоменко, 2011, с. 194).

На наш погляд, у цьому визначенні важливим та цілком слушним є визначення статусу майбутнього викладача фізичного виховання як суб'єкта педагогічного впливу. З іншого боку, наголос на знанневому складнику компетентності дещо нівелює її діяльну природу.

Професійна компетентність майбутнього викладача фізичного виховання у дослідженні В. Чернякова визначається як складний інтегративний стан його особистості, якому притаманні високий рівень теоретичної, методичної, практичної і психологічної готовності до здійснення професійно-педагогічної діяльності, відповідно до кваліфікаційних вимог. Важливого значення також набуває високий

рівень сформованості особистісних якостей педагога та здатність до прояву високого рівня соціально-педагогічної активності (Черняков, 2011, с. 17).

У цьому визначенні досить повно розкрита змістова наповненість професійної компетентності. Проте, уявляється дещо обмеженим зведення компетентності до стану особистості, адже стан характеризує внутрішню психічну діяльність особистості, це суб'єктивна характеристика діяльності.

Здатність та готовність майбутнього викладача фізичного виховання до виконання функцій професійної діяльності визначає рівень розвитку професійної компетентності. Як інтегративне утворення, вона являє собою комплекс різних видів компетентностей, що віддзеркалюють складну природу його педагогічної діяльності.

До основних характеристик професійної компетентності майбутнього викладача фізичного виховання І. Іваній відносить:

- особистісно-гуманну орієнтацію;
- здатність до системного бачення педагогічної реальності у сфері фізичного виховання й системних дій у професійно-педагогічній ситуації;
- володіння сучасними педагогічними методиками (технологіями), пов'язаними з культурою комунікації, взаємодії з інформацією та її передачі учням;
- здатність до інтеграції вітчизняного, зарубіжного, історичного й сучасного інноваційного фізкультурно-оздоровчого досвіду;
- креативність у професійній сфері;
- наявність рефлексивної культури (Іваній, 2013, с. 45).

Отже, професійна компетентність майбутнього викладача фізичного виховання характеризує здатність особистості до успішної реалізації певних функцій, здійснення діяльності або вирішення завдань, що є зовнішніми щодо особистості та викликані соціальними вимогами й індивідуальними потребами. Компетентність формується та виявляється у діяльності, а отже являє собою складну, багатогранну й багатоаспектну характеристику цієї діяльності відповідно до соціального замовлення до неї. Як реалізований потенціал особистості, вона існує як складна комплексна її характеристика, система особистісних ресурсів (знань, вмінь, способів дії, мотивів, ставлень, особистісних якостей, ціннісних орієнтацій тощо), що забезпечують ефективну дію.

Список використаної літератури

1. **Життєва** компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. Л. В. Сохань, І. І. Єрмакова, Г. М. Нессен. К. : Богдана, 2003. 520 с.
2. **Закон** України «Про фізичну культуру і спорт». *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 14. С. 364–377.
3. **Іваній І.** Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Фіз. виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві* : зб. наук.

пр. *Східноєвроп. Нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2013. № 21. С. 43–48. **4. Іванова С. В.** Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя біології та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2008. Вип. 42. С. 106–110. **5. Концепція** розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. пр. Міжнар. ун-ту «РЕГІ» ім. С. Дем'янчука. Вип. 2. Рівне : Міжнар. ун-т «РЕГІ» ім. С. Дем'янчука, 2001. 464 с. **6. Пелагейченко В.** Ключові компоненти компетентності вчителя. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2009. № 2. С. 55–60. **7. Хоменко С. В.** Критерії і рівні професійної компетентності вчителя фізичної культури. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. Вип. 4, Ч. 1. С. 191–196. **8. Черняков В. В.** Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. 20 с.

References

1. Sokhan, L. V., Yermakova, I. I., & Nessen, H. M. (Eds.). (2003). *Zhyttieva kompetentnist osobystosti [Life competence of the individual]*. K.: Bohdana [in Ukrainian]. **2. Zakon** Ukrainy «Pro fizychnu kulturu i sport» [Law of Ukraine «On Physical Culture and Sports»]. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine* № 14, 364-377 [in Ukrainian]. **3. Ivani, I. (2013).** Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoi pidhotovky vchytelia fizychnoi kultury [Competence approach to the training of physical education teachers]. *Fiz. vykhovannia, sport i kultura zdorov'ia v suchasnomu suspilstvi: zb. nauk. pr. Skhidnoievrop. Nats. un-tu im. Lesi Ukrainky – Physical education, sports and health culture in modern society: a collection of scientific papers of the Lesia Ukrainka East European National University, 21*, 43-48 [in Ukrainian]. **4. Ivanova, S. V. (2008).** Funktsionalnyi pidkhid do vyznachennia profesiinoi kompetentnosti vchytelia biolohii ta orhanizatsiia yii vdoskonalennia v zakladi pislidyplomnoi osvity [Functional approach to determining the professional competence of a biology teacher and the organization of its improvement in the institution of postgraduate education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka – Bulletin of Zhytomyr State University named after I. Franko, 42*, 106-110 [in Ukrainian]. **5. Kontseptsiiia** rozvytku haluzi fizychnoho vykhovannia i sportu v Ukraini [The concept of development of physical education and sports in Ukraine]. (2001). Vols. 2. Rivne: Mizhnar. un-t «REHI» im. S. Dem'ianchuka [in Ukrainian]. **6. Pehaheichenko V. (2009)** Kliuchovi komponenty kompetentnosti vchytelia [Key components of teacher competence]. *Vidkryti urok: rozrobky, tekhnolohii, dosvid – Open lesson: developments, technologies, experience, 2*, 55-60 [in Ukrainian]. **7. Khomenko, S. V. (2011).** Kryterii i rivni profesiinoi kompetentnosti vchytelia fizychnoi kultury [Criteria and levels of professional competence of

a physical education teacher]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia – Problems of modern teacher training*, 4, 1, 191-196 [in Ukrainian].

8. Cherniakov, V. V. (2011). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury zasobamy pedahohichnykh situatsii [Formation of professional competence of the future teacher of physical culture by means of pedagogical situations]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

Шехавцов М. О. Формування професійної компетентності майбутнього викладача фізичного виховання

У статті проаналізовано різні підходи науковців щодо визначення суті поняття професійної компетентності педагога та його складових. Уточнено, що професійна компетентність викладача фізичного виховання – це складний комплекс, який включає професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності, а також цілий ряд професійно важливих особистісних якостей таких як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії та ін. Проаналізована специфіка діяльності та вимоги до сучасного викладача фізичного виховання. Обґрунтовано актуальність професійної компетентності педагога як показника готовності до професії викладача фізичного виховання сучасного навчального закладу.

Ключові слова: професійна компетентність, формування професійної компетентності, викладач фізичного виховання, професійна підготовка, вища освіта.

Шехавцов М. А. Формирование профессиональной компетентности будущего преподавателя физического воспитания

В статье проанализированы различные подходы ученых к определению сущности понятия профессиональной компетентности педагога и его составляющих. Уточнено, что профессиональная компетентность преподавателя физического воспитания – это сложный комплекс, включающий профессиональные знания, умения, навыки, готовность к деятельности, а также целый ряд профессионально важных личностных качеств таких как: креативность, мобильность, коммуникабельность, толерантность, уравновешенность, отзывчивость, доброжелательность, стремление к самопознанию, саморазвития и самореализации, саморефлексии и др. Проанализирована специфика деятельности и требования к современному преподавателю физического воспитания. Обоснована актуальность профессиональной компетентности педагога как показателя готовности к профессии преподавателя физического воспитания современного учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, формирование профессиональной компетентности, преподаватель физического воспитания, профессиональная подготовка, высшее образование.

Shekhavtsov M. Formation of Professional Competence of the Future Teacher of Physical Education

The article analyzes various approaches of scientists to the definition of the essence of the concept of professional competence of a teacher and its components. It has been clarified that the professional competence of a physical education teacher is a complex concept that includes professional knowledge, skills, readiness for activity, as well as a great number of professionally essential personal qualities such as: creativity, mobility, sociability, tolerance, poise, responsiveness, benevolence, striving for self-knowledge, self-improvement, self-development, self-realization, self-reflection, etc. The specifics of activities and requirements for a modern teacher of physical education are analyzed. The relevance of the teacher's professional competence as an indicator of readiness for the profession of a physical education teacher in a modern educational institution has been substantiated.

Key words: professional competence, professional competence formation, physical education teacher, professional training, higher education.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2021 р.

Прийнято до друку 24.09.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.